

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

31

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • יום רביעי לסדר ויצא תשע"ב

שהוא יכול (לא יותר מכוחו שזה מוזק לבריאות הגוף ולהצלחה בתורה) אבל כפי הכוחות הוא לומד עד המקסימום האפשרי, וישן רק כמה שמוכרח ולא יותר, עמל התורה כזה נקרא יסורים, שמועילים לכפרת עוונות, ועל ידי זה גם זוכים להצלחה בתורה.

ורציתי להזכיר כמה עובדות שאירעו לאחרונה, אך מתחילה ברצוני להוסיף כמה דברים בעניין המכשירים האסורים, **הנה כבר דיברנו בשבוע שעבר כי מכשיר שאין עליו הכשר הוא פתחו של גיהנום, שיש משם אפשרות להיכנס לגיהנום, ויצא על זה איסור מכל גדולי הדור שאסרו להחזיק מכשיר שאינו כשר, וברוך השם יש גמ"ח שהוקם במיוחד לתקן את המכשירים, שלא תהיה אפשרות להיכנס לפתחו של גיהנום, ופתח הגיהנום יהיה סגור על מנעול ובריח בלא אפשרות להיכנס לשם.**

והנה יכול להיות שיהיה מי שיחשוב כי הוא בעל בחירה ויעמוד בניסיון, והוא יכול להחזיק מכשיר כזה ולא להיכנס בפתחו של גיהנום, ברם צריכים לדעת כי מאחר שגדולי הדור אסרו להחזיק מכשירים אלו, אפילו אם רק יש בהם אפשרות להיכנס בפתחו של גיהנום, זה כבר איסור גמור גם למי שבטוח שלא ייכשל, ויש כוח לגדולי הדור לתקן תקנות [ויחזיקה מנעול מצינו (ח"מ סימן ב') שבית דין מכין ועונשין בזמן הזה, ומכוח זה פסק הרא"ש (כלל י"ח תשובה י"ג) במעשה שהיה עם אשה פרוצה לשחת תואר פניה], וגדולי הדור אסרו להחזיק מכשירים כאלה גם למי שבטוח בעצמו שלא ייכשל.

ועכשיו אספר על כמה דברים שהיו בזמן האחרון.

השבוע נכנס אלי אחד וסיפר שלמד הלכות לשון הרע בספר חפץ חיים והוא יודע את כל ההלכות, אבל לא היה לומד את דברי המוסר שבספר שמירת הלשון, מפני שהיה סבור כי די בזה שהוא יודע שאסור לדבר לשון הרע ולא צריך יותר מזה, אבל לאחרונה שמע כי כדאי מאוד ללמוד גם את דברי המוסר שבספר שמירת הלשון, ואכן התחיל ללמוד את זה ומאז השתנה לגמרי, הלימוד בספר שמירת הלשון שינה את כל ההשקפות שלו, והוא מרגיש שנהפך לאדם אחר וחי חיים מאושרים, כי דברי המוסר נותנים לאדם חיים מאושרים.

וכל אחד צריך ללמוד בספר מוסר שמתאים לו ומעניין אותו, כי אם ילמד דבר שמשעמם זה לא ישפיע עליו, יש כאלה שחושבים כי כשלומדים ספר מסילת ישרים הם צריכים מיד לקיים את מה שלומדים, וכשלומדים מידת הזהירות מיד הם יכולים להיות זהירים, וכשאינם מצליחים הם מתייאשים ומפסיקים באמצע, אבל באמת התחלת לימוד המוסר הוא לדעת את הידיעות, וכדאי לקרוא במהירות את הידיעות, ולחזור עליהם שוב ושוב, כדי לקבל בקיאות בהם, לא משנה באיזה ספר, העיקר ספר שיש עם דברי מוסר, וזה ישפיע עליו שבהמשך הזמן יחשוב על זה הרבה פעמים, ואז יוכל לקיים מה שלמד.

ועוד מעשה שאירע לאחרונה באברך שבא אלי שבור ורצוף וכמעט שבכה על מצבו באומרו שקשה לו ללמוד ואינו נהנה מלימודו, ושאלתי אותו שמא התאמץ יותר מדי, ואמר לי שלא כי הוא לומד שלושה סדרים כמו אברך רגיל, ונכנסתי עימו בדברים לדרוש ולחקור מה הסיבה לזה, ושאלתי אותו מאיזה סדר הוא הכי נהנה, ובתחילה אמר לי שבכל הסדרים קשה לו ללמוד, עד שנזכר מעצמו כי יש סדר אחד שהוא לומד בימי שישי ושיבת ונהנה מזה, שהוא לומד טור עם בית יוסף להלכה, והלימוד הזה מעניין אותו, והוא מרגיש טוב עם זה.

ואמרתי לו שאם כן כדאי לו ללמוד גם בכל השבוע ככה, ואמנם לא ילמד בכל ימות השבוע טור עם בית יוסף, אבל הוא יכול ללמוד גמרא עם פירש"י ותוספות באותה צורה שהוא לומד טור עם בית יוסף, כי בלימוד הטור הרי אינו מתעבב הרבה להבין כל חילוק וסברא שכותב הטור, ועיקר לימודו הוא לדעת מה שכתוב כדי לזכור את הידיעות להלכה, וכך גם אפשר בלימוד הגמרא ללמוד בעיקר את פשוטות הדברים, לזכור את הידיעות שיש סתירה ויש תירוץ וכו', ועל ידי זה ייחנה מלימוד הגמרא כמו שהוא נהנה מהטור עם הבית יוסף.

וסיפרתי לו מעשה דומה שהיה לפני יותר מארבעים שנה, שהגיע לשיבה בחודש אלול תלמיד חדש מחוץ לארץ, ולמדו באותו הזמן בישיבה פרק

יש גמרא בברכות (ה, א) "שלוש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולן לא נתנן אלא על ידי יסורים ואלו הן תורה וארץ ישראל והעולם הבא", תורה וארץ ישראל הם מתנות טובות שקיבלו ישראל, וכך גם העולם הבא זה מתנה טובה, למרות שאדם מקבל את חלקו בעולם הבא עבור המצוות והמעשים הטובים שעשה במשך חייו, באמת לא מגיע לו השכר בעולם הבא, וגם השכר הוא רק מתנה מן השמים.

והטעם לזה מפני שכתוב (איוב מא, ג) "מי הקדימני ואשלים", ואמרו על זה במדרש (ויקרא רבה כז, ב) רוח הקודש אומרת מי הקדימני ואשלים, מי קילס לפני עד שלא נתתי לו נשמה, מי מל לשמי עד שלא נתתי לו בן זכר, מי עשה לי מעקה עד שלא נתתי לו גג, מי עשה לי מזוזה עד שלא נתתי לו בית, מי עשה לי סוכה עד שלא נתתי לו מקום וכו', ע"כ.

והיינו שהקב"ה אומר כי אינו מחויב לשלם לאדם כלום עבור עשיית המצוות, מפני שכל מה שיש לאדם זה מאיתו ית', כי כל הכוחות לעשות מצוות ומעשים טובים, ואפילו כוח המחשבה, וכל ההרגשים שיש לו, הכל הוא מקבל מהקב"ה, וכל אדם חייב להשתמש עם הכוחות שקיבל לעשות מצוות ומעשים טובים, שאם לא יעשה כן הרי הוא חוטא ופושע, ומי שאינו מקיים את החיובים המוטלים עליו למה לו חיים.

ונמצא כי באמת לא מגיע לאדם שום שכר עבור מעשיו הטובים, וכל המצוות שהוא מקיים זה רק פירעון משהו מן המשהו עבור מה שהוא מקבל מהקב"ה, והקב"ה עשה עימו חסד שלא ירגיש שהוא אוכל נהמא דכיסופא, וירגיש כאילו מגיע לו שכר עבור הבחירה, שהיו לו קשיים והשתדל לבחור בטוב, למרות שגם את כוח הבחירה קיבל מהקב"ה, לכן האמת היא שהעולם הבא אינו שכר המגיע מן הדין אלא מתנה טובה.

ועל זה אמרו בברכות שם כי הדרך לזכות לתורה, ארץ ישראל והעולם הבא, זהו רק על ידי יסורים וקשיים, ועבור היסורים זוכים לכל המתנות הטובות הללו, כי אדם שהוא מאמין היסורים מזכירים לו שאין לו כוח מעצמו והוא תלוי בחסד השם, וידוע שאם אין לאדם קשיים הוא עלול להגיע עד לכפירה, וכמו שכתוב (דברים ח, יב-יד) "פן תאכל ושבעת וגוי ורם לבבך ושכחת את השם אלוך", ורק מי שיש לו יסורים וקשיים ומתגבר עליהם, הוא זוכה להצלחה בתורה ולעולם הבא.

וכך גם ארץ ישראל אינה נקנית אלא על ידי יסורים, כי יש בארץ ישראל מעלה גדולה, שקדושת הארץ משפיעה על טבע המידות, שהמידות יהיו יותר טובות, וכמו שמבואר בגמרא (נדרים כב, א) שאדם שנמצא בארץ ישראל הוא יותר רגוע ופחות רגון, כי קדושת הארץ משפרת את האופי של האדם, ולזה אפשר לזכות רק על ידי יסורים וקשיים, מי שאין לו יסורים אינו יכול לקבל את כל התועלת הזאת מקדושת הארץ, וככל שיש לאדם יסורים כך קדושת הארץ משפיעה עליו יותר.

והסדר הוא, תורה, ארץ ישראל, ואחר כך העולם הבא, כי אחרי שאדם זוכה להצלחה בתורה, וזוכה למעלות המושפעות מכוח קדושת הארץ, אזי הוא כבר מושלם ויכול להגיע לעולם הבא, אדם שנפטר בארץ ישראל יותר קל לו להגיע לעולם הבא ממי שנשאר בחוץ לארץ, וידוע כי מתי חוץ לארץ לאחר פטירתם סובלים יותר, וכמו שאמרו (כתובות קיא, א) כי מתי חוץ לארץ יקומו לתחיית המתים בגלגול מחילות.

ולמדנו כי הדרך לזכות להצלחה בתורה היא רק על ידי יסורים וקשיים, ועכשיו בדורנו זה התרגלנו להיות מפונקים, אני זוכר כי מלפנים לומדי התורה סבלו מעניות גדולה מאד, לא היה כסף לקנות בגדים, והיו צריכים לפרוס מגבת על הספסל כדי שהבגדים לא יתבלו, כי זה היה הבגד היחיד וצריכים לשמור עליו, כמעט שלא ראו חולצות לבנות בימות החול, וכך גם האוכל וחדרי הפנימיות לא היו בתנאים נוחים, בידידי הוי עובדה שלא היה שולחן בחדר לכתוב עליו מכתב והייתי כותב על הברכיים או הולך לדואר ששם היה מקום לכתוב בעמידה, ועכשיו בימינו נעשו יותר מפונקים, אבל צריכים לדעת כי מי שיש לו קשיים בגשמיות זוהי זכות גדולה מאד, ומן השמים נתנו לו קשיים כדי שיוכל לזכות להצלחה בתורה.

ואמנם יש עצה להחליף את היסורים בעמלה של תורה, וכמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ד, יא) "כי ישית עמלו בתורה וטרחו בה ואשר תיחד שנתו מעיניו יעלה במקום יסורים", אדם שמנצל את הזמן ולומד כמה

מרוכה ממסכת בבא קמא, והגיע אלי בחור ואמר כי אינו נהנה מהשיעורים, ושאלתי אותו אם הוא מבין את מה שאומרים בשיעור, ואמר לי שהוא מבין אבל אינו נהנה מזה, ושאלתי אותו מאיזה לימוד הוא כן נהנה, ואמר לי שהוא נהנה ללמוד משנה ברורה, הסברות והחילוקים שהוא שומע בשיעורים לא מעניינים אותו, אבל המשנה ברורה שזה ידיעות הלכה, זה כן מעניין אותו.

ואמרתי לו כי הוא יכול ללמוד גם גמרא עם משנה ברורה, ואמנם על מסכת בבא קמא אין משנה ברורה, אבל גם על בבא קמא יש שולחן ערוך חושן משפט, ועל זה יש סמ"ע שמפרש ומוסיף הכל בקיצור כמו משנה ברורה ממש, ואפשר ללמוד גמרא עם פירש"י ותוספות ושולחן ערוך עם סמ"ע, וכך ייחנה מהלימוד כמו שהוא נהנה מלימוד המשנה ברורה, ושאל אותי וכי בשביל זה באתי לפוניבז' מחוץ לארץ? ואמרתי לו, נכון, אתה יכול לחזור לחוץ לארץ, ובאמת מן השמים סייעוהו שיבוא לכאן, לשמוע את דרך הלימוד המתאימה בשבילו.

והסוף היה שהחליט לחזור לאמריקה, וכנס ללמוד בישיבה חשובה שם, וכעבור חצי שנה שלח לי מכתב שהוא לומד בצורה שאמרתי לו, כמו שהוא אוהב, את פשוט הגמרא עם הראשונים, ואמנם בתחילה כולם צחקו ממנו, אבל הוא לא התחשב במה שצחקו עליו, והמשיך ללמוד כמו שהוא אוהב, ועכשיו כעבור חצי שנה הוא נעשה כמו 'משיב' בישיבה, שכולם ניגשים לשאול אותו והוא עונה להם, כי הוא למד ויודע את כל המסכת, גמרא רש"י ותוספות, ר"ש, ר"ף, נ"מ ויוסף יוסף, הכל בפשטות כמו טור ובית יוסף.

וכעבור כמה שנים הגיע לארץ אביו של אותו תלמיד, וסיפר לי שהיה עוד המשך לזה, שלמדו באותו החורף מסכת בבא בתרא, ובנו סיים בזמן החורף את כל המסכת, וניגש לאחד מראשי הישיבה שם וביקש ממנו שיבחן אותו על כל המסכת, והלה סירב באומרו כיצד בחור צעיר יידע כל מסכת בבא בתרא? אבל הוא לא התייאש אלא הלך לראש ישיבה אחר שם, והלה הסכים לבוחנו והתפעל מאד מידיעותיו, וסיפר בהתפעלות לראש הישיבה הראשון שסירב לבחון אותו, דע לך כי בחור זה יודע את סופה של המסכת כמו שאנחנו יודעים את תחילתה!

וכל זה סיפרתי לאותו אברך שהתקשה בלימודו, ויעצתי לו שגם הוא ילמד את הגמרא עם פירש"י ותוספות בפשטות כמו שהוא לומד טור ובית יוסף, ובצורה כזאת ייחנה ויקבל טעם בלימודו, ושמע את הדברים ויצא שמח ומאושר, ובאמת יש רבים שבאים להודות לי על ששמעו את הדבר הזה ללמוד בפשטות, ואמרתי להם שכך לימד אותי אאמו"ר זצ"ל. במשך הרבה שנים למדנו עם אאמו"ר בביתנו בצורה כזאת, ופעם חשב אאמו"ר בלבו אולי לא טוב הוא עושה במה שאינו שולח אותנו ללמוד בישיבה, ושאל את מרן החזו"א והגרי"ז זצ"ל מה דעתם על זה, וענו שניהם ואמרו כי טוב הוא שימשיך ככה ללמוד איתנו, ולמדנו כל מסכת ארבע פעמים.

פרשת ויצא

נערך מתוך שיחות מו"ר שליט"א

כתב הרמב"ם בסוף הלכות שכירות "וכן חייב לעבוד בכל כוחו שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כוחי עבדתי את אביך לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה שנאמר ויפרוץ האיש מאד מאד", והיינו שכך הוא חיוב הפועל לבעל הבית לעבוד בכל כוחו, ויעקב אבינו שעבד אצל לבן בכל כוחו זכה בשכר זה לעשירות גדולה מאד, וצריך ביאור מנין לקח הרמב"ם לומר כי עשירותו של יעקב באה לו בשכר שעבד אצל לבן בכל כוחו, וכי לא היו ליעקב עוד זכויות אחרות לזכות עבורם לעשירות, וחיפשת הרבה במפרשים ובמדרשים למצוא מקורו של הרמב"ם, ולא מצאתי מי שיביא מקור לזה.

ושבו ראיתי כי הדברים מבוארים להדיא מסדר הפסוקים בפרשה, כי התורה מספרת בתחילה על עשירותו של יעקב למעלה מן הטבע (בראשית ל, מג) "ויפרוץ האיש מאד מאד ויהי לו צאן רבות ושפחות ועבדים וגמלים וחמורים", וכתוב אחר כך (שם לא, א) "וישמע את דברי בני לבן לאמר לקח יעקב את כל אשר לאבינו ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה", והיינו שבני לבן חשדו ביעקב כי גנב את כל עשירותו מלבן, ולא דיברו על זה עם יעקב אלא בינם לבין עצמם, ולכן גם הוא חשד ביעקב חתנו שגנב ממנו, כמו שכתוב (שם ב) וירא יעקב את פני לבן והנה אינו עימו כתמול שלשום", וזה מובן מאד שחשדו בו כי עשירותו הייתה למעלה מן הטבע, כמו שכתוב ויפרוץ האיש "מאד מאד".

וכשראה יעקב כי לבן ובניו חושדים אותו בגניבה, קרא מיד לרחל וללאה השדה אל צאנו, ואמר להן (שם ה) "רואה אנוכי את פני אביכם כי איננו אלי כתמול שלשום" - על פניו של לבן ניכר שהוא חושד בי שגנבתי ממנו, אבל

האמת היא שקיבלתי את העשירות מן השמים - "ואלוקי אבי היה עימדתי", והמשיך יעקב והסביר להן מדוע זכה לעשירות גדולה כזו מן השמים: - "ואתנה ידעתן כי בכל כוחי עבדתי את אביכם", והיינו להדיא כדברי הרמב"ם שאמר להן כי זכה לעשירות גדולה כל כך בשכר שקיים את חיובו כפועל לעבוד בכל כוחו.

ובאמת צריך להבין שהרי היו ליעקב אבינו עוד זכויות רבות אחרות, ויש במשנה (פאה א, א) הרבה דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, ומדוע זכה יעקב לעשירות דווקא בשכר שעבד את לבן בכל כוחו?

והטעם בזה כמו שכתב הרמב"ם בפירושו המשנה שם, כי כל הדברים שזוכרים במשנה שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, הם ענייני מידות טובות שבין אדם לחברו, כמו כיבוד אב וגמילות חסדים, ואפילו תלמוד תורה גם שייך למידות טובות מפני שהתלמוד יביא לידי מעשים טובים, והיינו במידה כנגד מידה, כיון שעושה טובות עם חברו בעולם הזה, זוכה מן השמים לפירותיהן בעולם הזה.

והנה לבן הארמי גנב הרבה את יעקב אבינו, כמו שכתוב (שם ז) "ואביכם התל בי והחליף את משכורתי עשרת מונים", ולכאורה הדין נותן שלא יהיה חייב יעקב לעבוד בכל כוחו, כי לבן גנב אותו ולא שילם לו את מה שמגיע לו, אבל יעקב אבינו לא התחשב בזה, והמשיך לעבוד בכל כוחו לפני משורת הדין, למרות שלבן גנב אותו והחליף את משכורתו. ולכן זכה יעקב אבינו לעשירות גדולה כל כך למעלה מן הטבע בשכר שעבד את לבן בכל כוחו, כי זו הייתה הנהגה טובה בין אדם לחברו לפני משורת הדין.

וכעין זה מצינו בגמרא (ברכות ה, ב) על רב הונא שהחמיצו לו ארבע מאות חביות יין בכרם, ואמרו לו חכמים שיפושש במעשיו למצוא הסיבה שנענש בכך, ואמר להם כי אינו יודע ואדרבה שיאמרו לו הם את הסיבה, ואמרו לו כי לא שילם לאריסו את חלקו מהזמורות בכרם, והתפלא רב הונא ואמר הרי אריס זה גנב ממני הרבה יותר ואיני חייב לשלם לו כלום, ואמרו לו חכמים כי אף על פי כן יש בזה טעם גניבה, והיינו מפני שרב הונא לפי דרגתו היה צריך להתנהג לפני משורת הדין, ולתת לאריס את חלקו למרות שהוא גונב ממנו.

ובאמת כתוב שם בגמרא כי רב הונא תיקן את מה שאמרו לו ונתן לאריס את חלקו בזמורות הכרם, ומיד אחר כך חזר החומץ להיות יין או שהתייקר החומץ ונמכר בדמי יין, והיינו בזכות שנהג לפני משורת הדין, ונתן לאריס את חלקו בזמורות למרות שגנב ממנו הרבה, לכן זכה שנעשה לו נס כזה למעלה מדרך הטבע, וכמו יעקב אבינו שזכה לעשירות גדולה למעלה מן הטבע, בזכות שנהג לפני משורת הדין, והשתדל לעבוד את לבן בכל כוחו, למרות שלבן גנב אותו והחליף את משכורתו עשרת מונים.

ועלינו ללמוד מזה כי אדם שעושה בכל כוחו את מה שהוא חייב לעשות, משלמים לו עבור זה מידה כנגד מידה, וכמו שזכה יעקב אבינו לעשירות גדולה מידה כנגד מידה על שעבד את לבן בכל כוחו, פשוט שכך היא המידה גם בענייני רוחניות שאם אדם עושה בכל כוחו בדברים שבין אדם למקום, זוכה מידה כנגד מידה לסייעתא דשמיא להצלחה גדולה ברוחניות, אך זהו בתנאי שבאמת השתדל בכל כוחו ולא התרשל בעבודה.

וכך ידוע שאם אדם לא משתדל בכל כוחו אינו זוכה לסייעתא דשמיא, וכמו שאמרו חז"ל (קידושין ל, ב) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, וביארו בזה הגר"א והמסילת ישרים פ"ב כי דווקא אם השתדל בכל כוחו להתגבר על היצר הרע, וכבר הגיע למצב כזה שאלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, אז זוכה לסייעתא דשמיא יותר מכוחו, אבל מי שמתעצל אינו משתדל בכל כוחו, אינו זוכה לסייעתא דשמיא כלל, והיצר הרע מתגבר עליו.

ולא זו בלבד שאינו זוכה לסייעתא דשמיא, אלא גם לוקחים ממנו את הכוחות שהיו לו כבר, כי מן השמים נתנו לו כוחות הנפש וכוחות הגוף, ואפשרויות להצליח בעבודת השם, בתורה ובמעשים טובים, כדי שישתמש בהם להרבות כבוד שמים, וכיון שאינו משתמש עם הכוחות להרבות כבוד שמים לא מגיע לו כוחות, ולוקחים ממנו גם את הכוחות שהיו לו והיצר הרע מתגבר עליו יותר, וכל אחד צריך להשתדל תמיד בכל כוחו, בין בעניינים שבין אדם לחברו ובין בענייני תורה ומעשים טובים, ועל ידי שישתדל בכל כוחו יזכה לסייעתא דשמיא!

לעילוי נשמת מרן ראש הישיבה

הגאון הגדול רבי דן אונגרשר זצוק"ל

נלב"ע ג' מרחשוון תשע"ב

ת.נ.צ.ב.ה.